

Weronika Pawłowicz

Księgozbiór błogosławionego księdza Emila Szramka

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy nr 1, 121-136

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KSIĘGOZBIÓR BŁOGOSŁAWIONEGO KSIĘDZA EMILA SZRAMKA¹

Ks. Emil Szramek należy do grona najbardziej zasłużonych kapłanów śląskich. Jak wspominali go biskup Herbert Bednorz i ks. Józef Bańka, „był człowiekiem wyjątkowej kultury i głębokiej wiedzy. Wielkie swe zdolności rozwijał stale mrówczą pracą w takim stopniu, że wyrósł na osobowość wybitną w skali krajowej w Polsce międzywojennej” (Bednorz, Bańka, 1966, s. 5). Ks. Szramek był zasłużonym dla Katowic proboszczem kościoła Mariackiego, naukowcem, znawcą sztuki, działaczem kulturalnym, autorem wielu prac, właścicielem bogatych zbiorów dzieł sztuki i pięknego, cennego księgozbioru. W artykule zostaną przedstawione pokrótce książki, które niegdyś należały do tego niezwykłego księdza, a obecnie znajdują się w zbiorach dwóch katowickich bibliotek: Biblioteki Śląskiej oraz Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Emil Szramek urodził się 29 października 1887 r. w Tworkowie, w rodzinie Augustyna i Józefy z Kandziorów (Łoboz, 2013, s. 101–106). Z domu rodzinnego wyniósł znajomość języka polskiego i przywiązanie do polskości. Uczył się w Tworkowie, a następnie w gimnazjum w Raciborzu. W 1907 r. podjął studia teologiczne na Uniwersytecie Wrocławskim (Wycisło, 1996, s. 418–420; Wycisło, 2013, szp. 126–127). Uczęszczał tam również na dodatkowe prelekcje, m.in. z historii Śląska, z ekonomii politycznej, z psychologii mowy. Pomagał innym studentom w poznawaniu literatury i kultury polskiej. Uczestniczył też w spotkaniach towarzyskich, tzw. fidełkach, podczas których śpiewano wesołe, studenckie piosenki. Później, jako katowicki proboszcz, otoczony książkami, często je nucił (Bednorz, Bańka, 1966, s. 18).

¹ Artykuł stanowi skróconą i nieco uzupełnioną wersję jednego z rozdziałów pracy doktorskiej autorki (Pawłowicz, 2004, s. 376–454).

Święcenia kapłańskie przyjął 22 czerwca 1911 r. Posługę duszpasterską pełnił najpierw w Miechowicach, gdzie proboszczem był ks. Jan Kuboth. Od stycznia 1912 r. był wikarym w Tychach, gdzie współpracował z ks. Janem Kapicą. W 1914 r. na podstawie dysertacji *Das Kollegiatstift zum hl. Kreuz in Oppeln, ein Beitrag zur Breslauer Diözesangeschichte*², przygotowanej pod kierunkiem ks. prof. Josepha Jungnitsza³, uzyskał stopień doktora teologii. W roku następnym ukończył kurs pedagogiczny w Seminarium Nauczycielskim w Głogowie, a w 1916 r. zdał z egzaminy proboszczowskie. W 1916 r. został przeniesiony do Zaborza w dekanacie zabrskim, a w maju 1917 r. do Mikołowa, gdzie przepracował sześć lat. Tu zaprzyjaźnił się z ks. Aleksandrem Skowrońskim⁴, z którym współpracował w Towarzystwie Oświaty im. św. Jacka. Zaangażował się w pracę w Biurze Organizacyjnym przy Komisariacie Plebiscytowym.

W styczniu 1923 r. ks. Emil Szramek został przez ks. Augusta Hlonda powołany na stanowisko kanclerza Administracji Apostolskiej. Był pierwszym redaktorem pisma urzędowego „Rozporządzenia Administracji Apostolskiej”, które zaczęło się ukazywać 6 marca 1923 r. Po utworzeniu bullą *Vixdum Poloniae Unitas* Diecezji Katowickiej nastąpiła zmiana tytułu na „Wiadomości Diecezjalne”. W obu tych pismach ukazywało się wiele tekstów pisanych przez ks. Szramka. On też zorganizował archiwum diecezjalne i przejął z archiwum diecezji wrocławskiej dokumenty związane z nową diecezją katowicką. Od 1927 r. był odpowiedzialny za budowę katedry w Katowicach jako *magister fabricae*. Z okazji poświęcenia kamienia węgielnego w 1932 r. opublikował dziełko *Jak dawniej budowano katedry*.

W 1926 r. otrzymał dekret nominacyjny na proboszcza parafii Mariackiej w Katowicach, gdzie prowadził bardzo aktywną działalność duszpasterską, a także dobroczynną (Zimoń, 1996, s. 11–18; Idzik, 2003, s. 54–63). W 1939 r., po wybuchu wojny, pomimo ostrzeżeń i propozycji opuszczenia Śląska, ks. Szramek pozostał wśród swego ludu. Aresztowany został 8 kwietnia 1940 r. Jego droga męczeństwa wiodła przez obóz koncentracyjny w Gusen, Dachau, Mauthausen i ponownie Dachau. Tu zamęczono go dnia 13 stycznia 1942 r. Do końca był wzorem niezłomnego

² Pierwsze trzy rozdziały opublikował we Wrocławiu w 1915 r., całość – w zeszytach czasopisma „Oberschlesische Heimat”, a następnie w formie książki w 1916 r.

³ Joseph Jungnitz (1844–1918), w 1867 r. przyjął święcenia kapłańskie. Od 1895 r. był dyrektorem archiwum i muzeum diecezjalnego, a także biblioteki katedralnej. W 1891 r. uzyskał stopień doktora, w 1908 r. został honorowym profesorem Uniwersytetu Wrocławskiego. Był autorem prac naukowych z zakresu historii Kościoła, biografii, edytorem źródeł historycznych (Kopiec, 1996, s. 157–158).

⁴ Ks. Aleksander Skowroński (1863–1935), działacz na rzecz ludu polskiego na Śląsku, poeta, poseł do parlamentu niemieckiego. Święcenia kapłańskie przyjął w 1889 r. we Wrocławiu. Posługiwał m.in. w Królewskiej Hucie, Łączniku w pow. prudnickim, Szymiszowie, Ligocie pod Białą, a od 1922 r. w Mikołowie (Czapliński, 1996, s. 379–383).

kapłana i Polaka (Myszor, oprac., 2013). Starania o wyniesienie na ołtarze ks. Emila Szramka rozpoczęły się w 1992 r. Beatyfikowany 13 czerwca 1999 r. w gronie 108 męczenników z czasów II wojny światowej przez papieża Jana Pawła II.

Ks. Emil Szramek uczestniczył bardzo aktywnie w życiu naukowym i kulturalnym Śląska. Był sekretarzem Śląskiego Związku Akademickiego utworzonego w 1919 r., działał w Towarzystwie Przyjaciół Nauk na Śląsku (w 1927 r. został jego prezesem). Należał do grona księży opiekujących się biblioteką Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Wszedł w skład Rady Bibliotecznej Śląskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Piłsudskiego. Ks. Emil, właściciel wielu wspaniałych dzieł sztuki, popierał również artystów i rozwój sztuk pięknych. Był protektorem wielkiej wystawy sztuki religijnej, która odbyła się w 1931 r. w Urzędzie Wojewódzkim. Spotkał tam wówczas Adama Bunscha, któremu później powierzył wykonanie wystroju wnętrza kościoła Mariackiego (Pyka, 1994, s. 21–27). Po wystawie tej w 1932 r. w Katowicach ukazała się książka *O polskiej sztuce religijnej* (O polskiej sztuce, 1932), a jej wydrukowanie zawdzięczamy również jego ofiarności. Na odwrocie strony tytułowej wymienieni zostali ofiarodawcy wraz z wysokością przekazanych kwot. Ks. Szramek ofiarował najwięcej – 1000 zł, podczas gdy prezydent Katowic dr Adam Kocur, Magistrat miasta Katowice oraz Marszałek Sejmu Śląskiego mec. Konstanty Wolny dali po 500 zł, a ks. dr Teodor Bromboszcz – 300 zł.

Ks. Szramek został przez biskupa Stanisława Adamskiego wyznaczony do utrzymywania kontaktów z Muzeum Śląskim w Katowicach w zakresie zbiorów sakralnych. Jako przedstawiciel duchowieństwa i Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku wszedł w skład Rady Muzealnej powołanej przez Śląską Radę Wojewódzką (wybrany zastępcą przewodniczącego).

Bibliografia prac ks. Emila Szramka liczy ponad 180 książek, artykułów, wierszy, relacji (Bednorz, Bańka, 1966, s. 203–211). Swoje teksty wydawał często pod pseudonimem Ludomir lub kryptonimem Ks. dr S. Jego praca doktorska ukazała się w 1916 r., zaś niejako podsumowaniem wiedzy o Śląsku jest publikacja *Śląsk jako problem socjologiczny* z 1934 r., w której zaprezentował obraz tego terenu na tle uwarunkowań geograficznych i historycznych (Tałuć, 2002, s. 50–69). Wielokrotnie wypowiadał się na temat przeszłości Śląska, jego polskości, występował w obronie prawa mieszkańców tej ziemi do języka polskiego w kościele i życiu codziennym. Interesował się również folklorem śląskim, zbierał pieśni ludowe, współpracował z Łukaszem Wallisem. Przekazał do druku w krakowskiej Akademii Umiejętności zbiór pieśni – ukazały się dwa tomy *Pieśni ludowych z polskiego Śląska*: tom pierwszy pod tytułem *Pieśni balladowe* (Kraków, 1927, wyd. 2 – 1934), tom drugi: *Pieśni o zalotach i miłości* (Kraków, 1932). Napisał też pracę o zbiorach pieśni ludowych na Śląsku. Był „niestrudzonym biografem” (Tałuć, 2002, s. 23–50) – spod jego

pióra wyszło wiele biografii osób zasłużonych dla Śląska, m.in. ks. Norberta Bonczyka, ks. Jana Kapicy, ks. Aleksandra Skowrońskiego, Juliusza Ligonias, dr. Jozefa Rostka⁵.

Redagował czasopismo „Głosy z nad Odry”, wydawane przez Towarzystwo Oświaty im. św. Jacka (1918–1924), w którym ukazało się wiele jego artykułów. Współredagował „Roczniki T.P.N. na Śląsku” i zamieścił tu liczne prace. Teksty jego ukazywały się również w „Gościu Niedzielnym”, „Ateneum Kapłańskim”, „Przeglądzie Homiletycznym”, „Śląskiej Myśli Akademickiej” i w innych pismach.

W mieszkaniu ks. Emila Szramka zwracała uwagę wspaniała kolekcja dzieł sztuki i imponująca biblioteka (Pawłowicz, 2009, s. 328–404). Księgozbiór swój chętnie udostępniał innym, pomagał też piszącym różne prace (Heska-Kwaśniewicz, 2006, s. 86). Sam także pożyczzał w razie potrzeby niezbędne mu pozycje. W Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach znajduje się część jego bogatego archiwum. Zachowały się tu liczne kartki pocztowe i listy od twórców i uczonych z różnych regionów Śląska, w języku polskim i niemieckim. W wielu jest mowa o lekturach i książkach – pożyczanych i darowanych. Ks. Szramek utrzymywał kontakty z antykwariuszami w kraju i zagranicą, nabywał też książki w czasie swoich podróży, przywożąc do domu duże paczki najróżniejszych dzieł. Jego biblioteka w 1939 r. liczyła ok. 10 tysięcy tomów (Bednorz, Bańka, 1966, s. 177).

Po wybuchu wojny w 1939 r. ks. Emil Szramek starał się zabezpieczyć swój cenny zbiór. Część książek kazał zamurować, część natomiast rozdał na przechowanie znajomym. Zaraz po aresztowaniu ks. Szramka, Niemcy skonfiskowali księgozbiór znajdujący się w jego mieszkaniu. Książki zostały przekazane do Landesbibliothek (Biblioteki Krajowej) i Staatsarchiv (Archiwum Państwowego), a także do biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego (Myszor, oprac., 2013, s. 32–33; Pawłowicz, 2009, s. 335).

Po wojnie udało się odzyskać niektóre z książek – przechowane m.in. przez ks. Herberta Bednorza, ks. Józefa Bańkę, ks. Schuberta, u rodziny kleryka Engelberta Frani. Także niektóre z przekazanych do Schlesische Landesbibliothek, poprzez Zbiornicę Księgozbiorów Zabezpieczonych, znalazły się w Śląskiej Bibliotece Publicznej. Kuria Diecezjalna, jako spadkobierca ks. Szramka, zwróciła się 12 marca 1947 r. do delegata Ministerstwa Oświaty do spraw zabezpieczania księgozbiorów przy Śląskiej Bibliotece Publicznej z prośbą o zwrot książek pozostałych po ks. Szramku. 20 marca 1947 r. do Kurii przekazano 89 pozycji książek i czasopism oraz listy, fotografie, dokumenty. Kolejne 21 tomów przekazano 24 października 1947 r. (Pawłowicz, 2009, s. 349–356).

Książki należące niegdyś do ks. Emila Szramka przechowywane są obecnie w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

⁵ Zob. wykaz wybranych publikacji ks. E. Szramka.

(w zbiorze Kurii Diecezjalnej) oraz w Bibliotece Śląskiej, w Gabinetcie ks. dra Emila Szramka. W spuściźnie ks. Szramka w Archiwum Archidiecezjalnym znajdują się również nieliczne ze zgromadzonych przez niego rękopisów, starych druków i broszur. Odnotowano 2 rękopisy, 10 starych druków, 303 dzieła XIX i XX w., 5 druków ulotnych oraz 3 tytuły czasopism (Pawłowicz, 2009, s. 357–404). Ponadto ostatnio w Bibliotece Śląskiej zidentyfikowano kolejne dzieła ze zbioru ks. Szramka – to 31 dzieł XIX i XX wieku oraz 3 tytuły czasopism.

Podstawą wyróżnienia książek ks. Szramka są przede wszystkim znajdujące się na kartach tytułowych noty rękopiśmienne lub pieczętki zawierające nazwisko kolekcjonera. Jego podpisy mają różną treść: Emil Schramek stud. theol., Emil Schramek, Dr Schramek. Często posługiwał się pieczętką o treści „Ex Bibliotheca Aemilii Szramek Sacerd. Silesii”. Pojawiają się również inne, wcześniejsze: Emil Schramek. Zdarza się, że na jednej książce jest zarówno nota rękopiśmienna, jak i pieczętka.

Na niektórych pozycjach nie ma znaków własnościowych katowickiego proboszcza, a o przynależności do zbioru świadczą naniesione jego ręką noty na stronach książek lub cechy opraw, łączył on bowiem niewielkie broszury w jeden wolumin, oprawny w półpłótno. Na naklejce na grzbiecie nanosił tytuły zawartych w woluminie dzieł lub też określał tematykę (np. *Silesiaca, Miscellanea historica, Paedagogica*). Czasem znajdujemy tylko numery, takie same jak na dziełach w klocku. Wskazuje to na uporządkowanie zbioru.

Ks. dr Emil Szramek cieszył się wielkim szacunkiem i poważaniem naukowego środowiska na Śląsku, toteż wielu twórców ofiarowało mu swoje dzieła. Dedykacje dla niego zachowały się m.in. na egzemplarzu pracy ks. Józefa Bańki *Dekanat pszczyński w czasie reformacji protestanckiej i odrodzenia katolickiego na tle stosunków kościelnych Śląska* (Chorzów 1937) oraz Wacława Olszewicza *Jak pracować naukowo na Śląsku nad zagadnieniami gospodarczymi i społecznymi* (Katowice 1935). Jedną z książek – Augusta Potthasta *Wegweiser durch die Geschichtswerke des Europäischen mittelalters bis 1500* (Berlin 1896) – otrzymał od ks. Jana Chrzęszcza. Na tomie ks. Szramek zapisał: „Ex dono Joannis Chrzęszcz Dris Theol. Parochi Piscovicensis. A. D. 1925”.

W latach 1928–1929 ks. Szramek brał udział w zjazdach bibliofilów i bibliotekarzy. Goście tych spotkań otrzymali wiele darów, jak zapisano: efekt działań „sekcji, której zadaniem było wytrząść jak z rogu obfitości, istny deszcz darów bibliofilskich dla nigdy niesytych uczestników Zjazdu [...] był dosłownie... ledwo uchwytny” (Hartleb, red., 1929, s. 13). W Bibliotece Teologicznej zachowały się dwa ze zjazdowych darów. Na odwrocie strony tytułowej książki w opracowaniu Ludwika Bernackiego, Ryszarda Gansińca i Władysława Podlacha *Modlitewnik Władysława Warnieńczyka w zbiorach Biblioteki Bodlejańskiej* (Lwów 1929) wydrukowano zapis:

„Odbito 550 egzemplarzy numerowanych w maszynie, z tego 477 imiennych, przeznaczonych dla uczestników I. Zjazdu Bibliotekarzy Polskich we Lwowie. Nr 276. Egzemplarz X. Emila Szramka”. Na pracy Kazimierza Hartleba *Biblioteka Zygmunta Augusta. Studium z dziejów kultury królewskiego dworu* (Lwów 1928) nie ma znaków własnościowych ks. Szramka, ale również jest to egzemplarz numerowany, dedykowany uczestnikom zjazdu bibliofilów. Oba woluminy są identycznie oprawione: w czerwony półskórek połączony z pięknym brązowym papierem marmurkowym, z tytułem tłoczonym złożonymi literami na grzbiecie.

Książki ze zbioru ks. Szramka pochodzą z różnych okresów historycznych. Zachowało się dziesięć dzieł starodrukowych, głównie religijnych. To między innymi *Concordantiae Bibliorum utriusque Testamenti Veteris et Novi* [...] (Aurelia Allobogum [i.e. Genève] 1612), praca Piotra Skoczyńskiego *Kapitalista w ekonomii niebieskiej* [...] *Jan Kanty* [...] (Poznań 1745) czy zbiór ustaw synodalnych diecezji polskich, m.in. gnieźnieńskiej *Constitutiones Synodorum Metropolitanae Eccl. Gnesn. Provincialium* [...] *iussu* [...] *et opera* [...] *Ioannis Weżyk*, wydany w Krakowie w 1630 r.

Bardzo różnorodna jest tematyka dzieł pochodzących z XIX i XX wieku. Są to przede wszystkim prace o tematyce religijnej, spośród których wymienić należy *Biblię* w przekładzie ks. Jakuba Wujka, z edycji lipskiej z lat 1858-1860, a także *Nowy Testament* w języku greckim. Zwracając uwagę trzy mszały, z których dwa opublikowane zostały w Jerozolimie: *Canon Missae ad usum Episcoporum ac Praelatorum Solemniter vel private celebrantium* (Jerozolima 1898); *Missale votivum Terrae Sanctae continens missas in pluribus sanctuariis Custodiae Fratrum Minorum* [...] *celebrandas* (Jerozolima 1898) oraz *Missale Votivum venerandi Emmauntini sanctuarii sexaginta sita ab Hierosolyma stadiis sub Custodia Fratrum Minorum Terrae Sanctae continens Missas quatuor votivas proprias* [...] (Regensburg 1903). Łączy je wspólna oprawa, w granatowo barwioną skórę, ozdobioną tłoczonym, złożonym krzyżem. Piękną aksamitną oprawą, z metalowymi okuciami, wyróżnia się *Książka do nabożeństwa dla wszystkich katolików, szczególnie zaś dla wygody katolików archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej. Z polecenia* [...] *arcybiskupa Dunina ułożona. Na nowo z rozkazu* [...] *arcybiskupa X. Leona Przyłuskiego po raz trzeci przejrzana* (Gniezno 1862). Jak zaznaczono na stronie tytułowej, wydanie to przeznaczone jest „Dla kobiet”.

Większość księgozbioru ks. Szramka stanowiły książki poświęcone problematyce śląskiej (Pawłowicz, 2011, s. 212–221). Spośród licznych dzieł traktujących o dziejach Kościoła na tym terenie wymienić należy dzieła Josepha Jungnitza *Visitationen Berichte der Diözese Breslau* [...] (Breslau 1904) i Augustina Theinera *Zustände der katholischen Kirche in Schlesien* [...] (Regensburg 1852). Ks. Szramka zgromadził opracowania historyczne i księgi pamiątkowe parafii śląskich – katolickich i ewangelickich. To m.in.:

Matka Boska łaskami słynąca w Bogucicach i krótka historia tejże parafii (Bogucice [1893]), opracowany przez V. Duryńka *Festschrift zum 25-jährigen Jubiläum der St. Trinitatis-Kirche zu Beuthen O.-S.* (Beuthen 1911), przygotowany przez proboszcza kościoła Mariackiego w Katowicach Victora Schmidta *Fest-Schrift zur 50-jährigen Jubelfeier der katholischen St. Maria-Pfarrgemeinde in Kattowitz O.-S.* (Königshütte 1910), a także H. Dossa *Aus der Geschichte der evangelischen Gemeinde Kattowitz. Festgabe zur 50-jährigen Jubelfeier der Kirche* (Kattowitz 1908).

Ks. Szramek posiadał również wiele druków religijnych popularnych na Śląsku, na przykład *Książeczkę do bierzmowania* Henryka Obiegły (wyd. 2, Kluczbork 1863) czy *Różaniec żywy czyli Nowy sposób wspólnego odmawiania Różańca Świętego* (Gliwice 1865).

W jego kolekcji znalazły się dzieła poświęcone geografii i historii tej ziemi, m.in. tom opisujący Wrocław, z wielotomowego opracowania *Geographische Beschreibung von Schlesien preussischen Antheils, der Graffschaft Glatz und der preussischen Markgraffschaft Ober-Lausitz* Johanna Georga Knie i J.M.L. Melchera (Breslau 1825) czy Franciszka Popiołka *Dzieje Śląska Austriackiego [...]* (Cieszyn 1913). Wiele prac dotyczy problematyki plebiscytu i przyłączeniu Śląska do Polski. To na przykład publikacja Józefa Grzegorzka *Pierwsze powstanie śląskie w 1919 roku* (Katowice 1935) oraz Józefa Alojzego Gawrycha *Nie byłoby plebiscytu (przyczynek do historii)* (Katowice 1936).

Ks. Szramek zgromadził liczne dzieła autorów działających na Śląsku. Są wśród nich dzieła literackie, jak na przykład Jana Nikodema Jaronia *Wywłaszczenie* (Lwów 1912), a także edycje najważniejszych dzieł wydane przez Instytut Śląski w serii Biblioteka Pisarzy Śląskich, m.in. *Polak w Śląsko [...]* (Katowice 1939), Norberta Bonczyka *Górę Chełmską* (Katowice 1938), *Wybór pism* Karola Miarki (Katowice 1939). Licznie reprezentowane są również opracowania biograficzne, m.in. autorstwa ks. Józefa Gregora (*Augustin Weltzel und seine Oberschlesischen Geschichtswerke*, Oppeln 1908), ks. Emanuela Grima (*Paweł Stalmach. Jego życie i działalność w świetle prawdy*, Cieszyn 1910), ks. Jana Kudery (*Juljusz Ligoń. Jego życie i zasługi względem G. Śląska*, Opole 1918).

Zainteresowanie ks. Szramka śląskim folklorem i pieśniami ludowymi odzwierciedlają publikacje poświęcone temu tematowi oraz śpiewniki. Posiadał między innymi Juliusza Rogera *Pieśni ludu polskiego w Górnym Śląsku [...]* (Wrocław 1880) oraz zbiorek *Śpiewaj ludu górnośląski [...]* (Tychy [1912]).

Świadectwem szerokich zaciekawień ks. Emila Szramka jest obecność w jego zbiorze książek dotyczących filozofii (R. Kralik, *Sokrates [...]*, Wien 1899), pedagogiki i dziejów wychowania oraz kształcenia (G. von Detten, *Ueber die Stift- und Klosterschulen Sachsens in Mittelalter*, Frankfurt 1895) czy historii (A. Werminghoff, *Die Schlacht bei Tannenberg (15. Juli 1410)*

und ihre Bedeutung für das Bedeutschtum im Osten, Berlin 1910; W. Menzel, *Geschichte Europas vom Beginne der französischen Revolution bis zum Wiener Congress (1789-1815)*, Stuttgart 1866).

W zachowanej części kolekcji ks. Szramka znalazły się również liczne utwory literatury powszechnej, m.in. tragedie Ajschylosa (Leipzig 1903), zbiór *Römische Elegiker (Catull, Tibull, Propertius, Ovid)* [...] (Leipzig 1890), poezje Byrona w języku angielskim (*Tales and poems*, Leipzig 1857) czy Fenelona *Aventures de Télémaque* [...] (Paris 1866).

Zwracają również uwagę publikacje traktujące o historii, kulturze i literaturze Polski. Ks. Emil posiadał *Dzieje języka polskiego* Aleksandra Brücknera, *Śpiewy historyczne* Juliana Ursyna Niemcewicza oraz *Listy, odezwy, wspomnienia* Tadeusza Kościuszki, *Genealogię Piastów* Oswalda Balzera oraz *Przyczynki do dziejów polskich* [...] Augusta Mosbacha. W jego zbiorze znalazł się również przedruk anastatyczny dzieła Jana Kochanowskiego, Jana Januszowskiego i Łukasza Górnickiego *Nowy Karakter polski* [...] z roku 1882, Gustawa Gizewiusza *Śpiewnik szkolny i domowy* [...], dzieło poświęcone Psalterzowi Floriańskiemu, pisma Artura Oppmana, Józefa Tretiaka.

W zbiorze ks. Szramka odnajdujemy też książki należące wcześniej do innych osób. Szczególną wartość mają egzemplarze, których właścicielami byli śląscy kapłani. Na przykład zasłużony proboszcz bytomski ks. Józef Szafranek, autor między innymi słownika górniczego, posiadał dzieła poświęcone prawu górniczemu (C.J.B. Karsten, *Grundriss der deutschen Bergrechtslehre mit Rücksicht auf französische Bergwerksgesetzgebung*, Berlin 1828; F. Schulz, *Handbuch des preussischen Bergrechts*, Essen 1820). Ze zbioru folklorysty i archeologa chrześcijańskiego ks. Adolfa Hytrka pochodzi m.in. pismo poświęcone Polsce „Éphémérides Polonaises” (Paris 1863). Woluminy te znajdują się obecnie w Bibliotece Śląskiej wśród książek z kolekcji Katowickiego Proboszcza.

Ks. Emil Szramek był też ofiarodawcą – prace swego autorstwa dedykował znajomym i instytucjom. Łukaszowi Wallisowi ofiarował rocznik „Głosów z nad Odry” z 1921 r. (sygn. BŚL 146868 II), zaś jego synowi, Stanisławowi Wallisowi, przekazał biografię ks. Aleksandra Skowrońskiego (sygn. BŚL 140719 II). Kilka dzieł przekazał Bibliotece Śląskiego Seminarium Duchownego (m.in. biografię ks. Kapicy, sygn. BT 3081 II) oraz Bibliotece Sejmu Śląskiego (m.in. *Śląsk jako problem socjologiczny*, sygn. BŚL 2832 II).

Zbiory bibliotek wzbogacał również innymi cennymi pozycjami. W sierpniu 1936 r. do Kapituły Katedralnej przesłał pismo, z którego wynika, że w grudniu 1935 r. przekazał dla Biblioteki Diecezjalnej tak „cenne dzieła jak I wydanie Biblii Wujka i I. wydanie Długosza”. List ten towarzyszył kolejnemu cennemu darowi rękopisów i druków dla Biblioteki Diecezjalnej⁶.

⁶ AAKat. Akta rzeczowe. Varia C: Biblioteka, t. 2. Pismo ks. dr. Szramka do Kapituły Katedralnej w Katowicach. Katowice, 3 VIII 1936.

Dzięki ks. Szramkowi cenne pozycje trafiły też do zbiorów Biblioteki Sejmu Śląskiego. Dowodzi tego znajdujące się w Archiwum Archidiecezjalnym pismo z podziękowaniem za przekazane książki i rękopisy, a także woluminy z dedykacjami ks. Szramka właśnie dla tej księżnicy (np. *Katedra Śląska*, Katowice 1927, sygn. BŚL 1564 III; *Pamiętnik Tow. Literacko-Słowiańskiego przy Uniwersytecie Wrocławskim wydany w roku 50tego jubileuszu*, Wrocław 1886, sygn. BŚL 2700 II). W niektórych zachowanych tomach jest wpis: „Dar ks. E. Szramka”.

W książkach należących do ks. Emila Szramka można odnaleźć wiele naniesionych jego ręką podkreśleń, dopisków, uwag, refleksji, uzupełnień. Na przykład w dziele *Pius IX. Pamiętka 10. Kwietnia 1869, jako dnia jubileuszu 50letniego kapłaństwa Ojca Świętego [...]* (Królewska Huta 1869) dopisał nazwisko autora dwóch z zamieszczonych tam tekstów – ks. Damrota. W innych tomach znajdują się kartki z notatkami, zakładki, wycinki z gazet, a nawet zdjęcia, jak na przykład w *Illustrowanej księdze pamiątkowej Górnego Śląska Józefa Piernikarczyka* (Katowice 1923). Takie pozostawione między kartkami materiały są świadectwem żywej lektury. Książki nie stanowiły dla ks. Emila Szramka jedynie kolejnych zdobyczy do kolekcji, ale były czytane, komentowane, uzupełniane. Są dziś także dla nas źródłem wiedzy o kulturze śląskiej.

W testamencie spisany 26 sierpnia 1939 r. ks. Emil Szramek zarządził, by jego księgozbiór został wcielony do biblioteki diecezjalnej w Katowicach. Zastrzegł, że gdyby jednak ta biblioteka rok po jego śmierci nie była jeszcze „w stanie użytecznym”, kolekcja miała być przekazana Publicznej Bibliotece im. Józefa Piłsudskiego w Katowicach⁷. Księgozbiór miał służyć badaczom.

Los sprawił, że postanowienia te nie zostały w pełni zrealizowane. Książki z jego kolekcji są obecnie rzeczywiście przechowywane w obu wymienionych w testamencie instytucjach. Pierwsza to Biblioteka Teologiczna, która otacza opieką również zbiór dawnej Biblioteki Diecezjalnej. Druga – Biblioteka Śląska, czyli dawniejsza Biblioteka Sejmu Śląskiego. Nie można było jednak przekazać do tych instytucji całości zbioru ks. Szramka, większość jego kolekcji zaginęła. Ocalał jedynie niewielki fragment – ok. 360 woluminów. Dlatego ta część jest tak istotna – jako świadectwo i dokument kultury śląskiej, a także dążeń naukowych duchowieństwa śląskiego.

⁷ AAKat. Akta Personalne ks. Emila Szramka. T. II.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach (AAKat)

Akta Personalne. Ks. Emil Szramek. T. II.

Spuścizna ks. E. Szramka, Korespondencja (Karty pocztowe). 1913–1938. ZS 803

Akta rzeczowe. Varia C: Biblioteka, t. 2.

Książki ze zbioru Ks. Emila Szramka w Bibliotece Śląskiej (BŚl) oraz Bibliotece Teologicznej (BT)

Aeschylus. (1903). *Tragoedie*. Ed. H. Weil. Leipzig: A Teubner. Sygn. BŚL 24304 I.

Balzer, O. (1895). *Genealogia Piastów*. Kraków: Akademia Umiejętności. Sygn. BT D 9851 III.

Bańka, J. (1937). *Dekanat pszczyński w czasie reformacji protestanckiej i odrodzenia katolickiego na tle stosunków kościelnych Śląska*. Chorzów: nakł. Autora. Sygn. BT D 3085 II.

Bernacki, L., Ganszyniec, R., Podlacha, W. (oprac.). (1929). *Modlitewnik Władysława Warneńczyka w zbiorach Biblioteki Bodlejańskiej*. Lwów: Koło Związku Bibliotekarzy Polskich. Sygn. BT D 4580 II.

Biblia. Księgi Starego [-Nowego] Testamentu z łacińskiego na język polski przełożone przez ks. Jakóba Wujka [...] (1860). (Wyd. 4). Lipsk: J. Baumgaertner. Sygn. BT D 6449 II.

[Biblia. NT] (1906). *Novum Testamentum Graece [...]*, cur. E. Nestle. Stuttgart: Privilegierte Württembergische Bibelanstalt. Sygn. BT D 12936 I.

Biese, A. (hrsg.). (1890). *Römische Elegiker (Catull, Tibull, Propertius, Ovid) in Auswahl für den Schulgebrauch*. Leipzig: G. Freytag. Sygn. BŚL 24604 I.

Bonczyk, N. (1938). *Góra Chełmska* (wyd. 2 kryt.). Oprac. W. Ogrodziński. Katowice: Instytut Śląski. Sygn. BT D 3570 II.

Brückner, A. (1913), *Dzieje języka polskiego*. Lwów: skł. gł. H. Altenberg ; Warszawa: E. Wende i Spółka. Sygn. BT D 5955 II.

Byron. (1857). *Tales and poems*. Leipzig: F.A. Brockhaus. Sygn. BŚL 24301 I.

Canon Missae ad usum Episcoporum ac Praelatorum Solemniter vel private celebrantium (1898). Hierosolymis: Typographia PP. Franciscanum. Sygn. BT D 9631 II.

Detten, G. von. (1895) *Ueber die Stift- und Klosterschulen Sachsens in Mittelalter*. Frankfurt: Verl. von A. Foesser Nachfolger (P. Kreuer). Sygn. BŚL 382531 II.

Doss, H. (1908). *Aus der Geschichte der evangelischen Gemeinde Kattowitz. Festgabe zur 50-jährigen Jubelfeier der Kirche*. Kattowitz: G. Siwinna. Sygn. BT D 3120 II.

Durynek, V. (hrsg.). (1911). *Festschrift zum 25 jährigen Jubiläum der St. Trinitatis-Kirche zu Beuthen O.-S.* Beuthen: [b.w.]. Sygn. BT D 3121 II.

Éphémérides Polonaises. (1863). Avril, Mai et Juin 1863. Paris: Edouard Dentu : Librairie Centrale. Sygn. BŚL 24607 I.

Fénelon (1866). *Aventures de Télémaque [...]*. Paris: Librairie de Firmin Didot Freres, Fils et Cie. Sygn. BŚL 24487 I.

- Gawrych, J.A. (1936). *Nie byłoby plebiscytu (przyczynek do historii)*. Katowice: nakł. Autora. Sygn. BT D 3434 II.
- Gizewiusz, G. (1846), *Śpiewnik szkolny i domowy dla wesolej a niewinnej młodzieży naszej*, z. 1. Lipsk: Expediticia Słowiańskich Roczników. Sygn. BT brak.
- Gregor, J. (1908). *Augustin Weltzel und seine Oberschlesischen Geschichtswerke*. [Oppeln: Oberschlesischer Geschichtsverein]. Sygn. BT D 3602 II.
- Grim, E. (1910). *Paweł Stalmach. Jego życie i działalność w świetle prawdy*, Cieszyn: Dziedzictwo bł. Jana Sarkandra dla Ludu Polskiego na Śląsku. Sygn. BT D 291 I.
- Grzegorzek, J. (1935). *Pierwsze powstanie Śląskie w 1919 roku*. Katowice: nakł. Autora. Sygn. BŚL 2955 II.
- Hartleb, K. (1928). *Biblioteka Zygmunta Augusta. Studium z dziejów kultury królewskiego dworu*. Lwów: Towarzystwo Miłośników Książki. Sygn. BT D 4579 II.
- Jaroń, J.N. (1912). *Wywłaszczenie. Dramat górnośląski w 5 aktach [...]*. Lwów: M. Altenberg. Sygn. BT D 240 I.
- Jungnitz, J. (1904). *Visitationen Berichte der Diözese Breslau [...]*. Breslau: G.P. Aderholz Buchhandlung. Sygn. BT D 9337 III.
- Karsten, C.J.B. (1828). *Grundriss der deutschen Bergrechtslehre mit Rücksicht auf französische Bergwerksgesetzgebung*. Berlin: Haude & Spensersche Buchhandlung. Sygn. BŚL 24352 I.
- Kochanowski, J., Górnicki, Ł., Januszowski, J. (1882). *Nowy Charakter polski z drukarni Łazarzowej y Ortographia polska [...]*. Poznań: J.K. Żupański. Sygn. BT brak.
- Knie, J.G., Melcher, J.M.L. (1825). *Geographische Beschreibung von Schlesien preussischen Antheils, der Graffschaft Glatz und der preussischen Markgrafschaft Ober-Lausitz*. 1. Th. Breslau: F.W. Größel. Sygn. BT D 43 I.
- Kościuszko, T. (1917). *Listy, odezwy, wspomnienia*. Oprac. H. Mościcki. Warszawa: Gebethner i Wolff. Sygn. BŚL 24338 I.
- Kralik, R. (1899). *Sokrates. Nach den Überlieferungen seiner Schule*. Wien: C. Koenigen. Sygn. BŚL 24626 I.
- Kudera, J. (1918). *Juljusz Ligoń. Jego życie i zasługi względem G. Śląska*. Opole: „Nowiny”. Sygn. BT D 3125 II.
- Ligoń, K. (1920). *Poeci Górnego Śląska. Krótka zarys historii literatury ludowej na Górnym Śląsku [...]*. Lwów; Warszawa: Książnica Polskiego Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych. Sygn. BT D 26 I.
- Lucas, F. (1621). *Concordantiae Bibliorum utriusque Testamenti Veteris et Novi [...]*. Aurelia Allobrogum [i.e. Geneve]: S. Crispin. Sygn. BŚL 31099 III.
- Maeterlink, M. (1918). *Les Debris de la guerre*. Paris: Bibliothèque-Charpentier: Eugène Fasquelle. Sygn. BŚL 24390 I.
- Matka Boska łaskami słynąca w Bogucicach i krótka historia tejże parafii*. (1893). Bogucice: Urząd Kościelny. Sygn. BŚL 135004 I.
- Menzel, W. (1866). *Geschichte Europas vom Beginne der französischen Revolution bis zum Wiener Congress (1789-1815)*. T. 1-2. Stuttgart: Adolph Krabbe. Sygn. BŚL 24642 I, BŚL 24649 I.
- Miarka, K. (1939). *Wybór pism*. Oprac. A. Bar. Katowice: Instytut Śląski. Sygn. BT D 3574 II.

- Missale votivum Terrae Sanctae continens missas in pluribus sanctuariis Custodiae Fratrum Minorum [...] celebrandas* (1898), Hierosolymis: Typographia PP. Franciscalium. Sygn. D 9631 II.
- Missale votivum venerandi Emmauntini sanctuarii sexaginta siti ab Hierosolyma stadiis sub custodia Fratrum Minorum Terrae Sanctae continens Missas quatuor votivas proprias in sacris adjunctionis et manifestationis dominicae locis ex indulto apostolico a quibusvis sacerdotibus etiam peregrinis per singulos anni dies celebrandas.* (1903). Ratisbonae: typis Frid-erici Pustet. Sygn. BT D 9631 II.
- Mosbach, A. (1860). *Przyczynki do dziejów polskich. Z Archiwum Miasta Wrocławia.* Poznań: Nakł. Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego. Sygn. BT D 3692 II.
- Nehring, W. (1871). *Iter Florianense. O Psalterzu Floryańskim łacińsko-polsko-niemieckim w szczególności o polskim jego dziale.* Poznań: Księgarnia Jana Konst. Żupańskiego. Sygn. BT D 4543 II.
- Niemcewicz, J.U. (1914). *Śpiewy historyczne.* Oprac. C. Łukaszewicz. Kraków: nakł. Alfreda Machnickiego. Sygn. BŚL 24337 I.
- O polskiej sztuce religijnej [...].* (1932). Katowice. Sygn. BT D 9847 III.
- Obiegło, H. (1863). *Książeczka do bierzmowania* (wyd. 2). Kluczbork: Druc-kiem i nakładem E. Thielmanna. Sygn. BT D 84 I
- Olszewicz, W. (1935). *Jak pracować naukowo na Śląsku nad zagadnieniami gospodarczymi i społecznymi,* Katowice: [b.w.]. Sygn. BT D 376 I.
- Oppman, A. (1917). *Na San-Domingo. Obrazy i wspomnienia.* Warszawa: Gebeth-ner i Wolff. Sygn. BŚL 24339 I.
- Pamiętnik Tow. Literacko-Słowiańskiego przy Uniwersytecie Wrocławskim wy-dany w roku 50tego jubileuszu* (1866). Wrocław: „Drukarnia Polska” Jan Szy-mański. Sygn. BŚL 2700 II.
- Piernikarczyk, J. (1923). *Ilustrowana księga pamiątkowa Górnego Śląska.* Katowice: Nakład, Jan Firla.. Sygn. D 3526 II.
- Pius IX. *Pamiętka 10. Kwietnia 1869, jako dnia jubileuszu 50letniego kapłaństwa Ojca Świętego [...].* (1869). Królewska Huta: nakł. Księgarni Karola Miarki. Sygn. BT D 83 I.
- Pollak, R. (oprac.). (1939). *Polak w Śląsko (anonimowy dialog z początku XVII w.).* Katowice: Instytut Śląski. Sygn. BT D 3575 II.
- Popiołek, F. (1913). *Dzieje Śląska Austryackiego z ilustracjami.* Cieszyn: [b.w.]. Sygn. BT D 3183 II.
- Potthast, A. (1896). *Wegweiser durch die Geschichtswerke des Europäischen mittelalters bis 1500.* Bd. 1. Berlin: W. We-ber. Sygn. BT D 5299 II.
- Roger, J. (1880). *Pieśni ludu polskiego w Górnym Śląsku [...].* Wrocław: A. Hep-ner. Sygn. BT D 3560 II.
- Różaniec żywy czyli Nowy sposób wspól-nego odmawiania Różańca Świętego.* (1865). Gliwice Sygn. BT D 86 I.
- Schmidt, V. (1910). *Fest-Schrift zur 50-jähri-gen Jubelfeier der katholischen St. Maria-Pfarrgemeinde in Kattowitz O.-S. Königshütte: Selbstverlag des Verfassers.* Sygn. BT 3119 II.
- Schulz, F. (1820). *Handbuch des preussis-chen Bergrechts.* Essen: G.D. Badeker. Sygn. BŚL 58881 I.

- Skoczyński, P. (1745). *Kapitalista w ekonomii niebieskiej [...] Jan Kanty [...]*. Poznań: Drukarnia Akademicka. Sygn. BT R 501.
- Theiner, A. (1852). *Zustände der katholischen Kirsche in Schlesien [...]*. Regensburg: Joseph Manz. Sygn. BT D 3028 I.
- Tretiak, J. (1904). *Najświętsza Panna w poezji polskiej*. Kraków: Spółka Wydawnicza Polska. Sygn. BT D 7259 II.
- Werminghoff, A. (1910). *Die Schlacht bei Tannenberg (15. Juli 1410) und ihre Bedeutung für das Deutschtum im Osten*. Berlin: Deutscher Ostmarkenverein E.V. Sygn. BT D 9133 II.
- Weżyk, J. (oprac.). (1630) *Constitutiones Synodorum Metropolitanae Eccl. Gnesn. Provincialium [...] iussu [...] et opera [...]* Ioannis Weżyk. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk. Sygn. BT R 393 a.
- Wybrane publikacje zwarte oraz artykuły autorstwa ks. Emila Szramka**
- (1914). *O zbiorach pieśni ludowych na Górnym Śląsku. Napisał Ludomir*. Bytom: Konstanty Prus.
- (1916). *Das Kollegiatstift zum hl. Kreuz in Oppeln. Ein Beitrag zur Breslauer Diözesangeschichte*. Oppeln: Erdmann Raabe.
- (1918). *Ks. Norbert Bonczyk. Życiorys w 25 rocznicę zgonu jego*. Opole: Towarzystwo Oświaty na Śląsku imienia Św. Jacka.
- (1918). *Książka przyjaciółka. Głosy z nad Odry, 1(1), 4–5.*
- (1918). *W obronie polskości Górnego Śląska. Referaty i szkice Ludomira i innych autorów górnośląskich. Cz. 1*. Opole: Towarzystwo Oświaty na Śląsku imienia Św. Jacka.
- (1919). *Co to jest związek narodów? Głosy z nad Odry, 2(1), 30–32.*
- (1919). *Nie zwyciężą Go! Głosy z nad Odry, 2(1), 2–5.*
- (1919). *Das Recht auf die Muttersprache im Lichte des Christentums. Eine zeitgemasse Erörterung mit besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse in Oberschlesien, von Makkabeus*, Oppeln: Verlag des „Towarzystwo Oświaty na Śląsku im. Św. Jacka”.
- (1920). *Ks. Konstanty Damroth (Czesław Lubiński). Życiorys w 25 rocznicę zgonu Jego*. Opole: Towarzystwo Oświaty na Śląsku im. św. Jacka.
- (1921). *Karolinka. Na tle pieśni ludowej. Głosy z nad Odry, 4(1), 21.*
- (1921). *O „pieronach” górnośląskich. Głosy z nad Odry, 4(3), 66–68.*
- (1924). *Karol Miarka 1824-1882. Gość Niedzielny, 2(42), 2–4.*
- (1928). *Dziesięć lat Polski katolickiej. Gość Niedzielny, 6(46), 9–10.*
- (1929). *Ks. Józef Gregor proboszcz tworkowski*. Mikołów: Druk. Karola Miarki.
- (1929). *O pracy parafialnej na Śląsku. Ate-neum Kapłańskie, 4(24), 403–413.*
- (1929). *Organiczny związek urzędów szkolnych z kościelnymi w historycznym rozwoju na Śląsku. Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku, 1, 58–68.*
- (1930). *Dr med. Józef Rostek. Życiorys a zarazem przyczynek do dziejów odrodzenia narodowego Śląska*. Katowice:

ce: Komitet dla uczczenia pamięci dra Rostka.

- (1931). Instytut Fonetyczny w Katowicach, *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku*, 3, 351-155.
- (1931). Ks. Jan Kapica. *życiorys a zarazem fragment z historii Górnego Śląska*, Katowice: Komitet Uczczenia Pamięci Ks. Infułata Kapicy.
- (1932). *Jak dawniej budowano katedry. Pamiątka uroczystości poświęcenia kamienia węgielnego Katedry w Katowicach dnia 4 września 1932 r.* Katowice: Komitet Budowy Katedry.
- (1932) Początki pierwszego „Towarzystwa Polskich Górnoślązaków” przy Uniwersytecie Wrocławskim (1863–76). *Śląska Myśl Akademicka*, 1(1), 23–33.
- (1933). Z okazji 70-lecia ks. Prałata Skowrońskiego, *Gość Niedzielny*. 11(6), 73–74.
- (1934). Homiletyczne pokłosie z podróży po Ziemi Świętej, *Przegląd Homiletyczny*. 12, 1–15.
- (1934). *Śląsk jako problem socjologiczny. Próba analizy*. Katowice.
- (1936). Ks. Aleksander Skowroński. *Obraz życia i pracy na tle problematyki kresów zachodnich*, Katowice.
- (1938). *Diecezja i parafia w prawie kanoniczym i w uchwałach I Polskiego Synodu Plenarnego*. Poznań.
- (1938). Ks. Franciszek Miczek *braterstwa miłośnik*, Katowice: Księgarnia i Drukarnia Katolicka S.A.
- (1939). *Juliusz Ligoń* (wyd. 2). Katowice: Księgarnia i Drukarnia Katolicka.

Wykorzystane opracowania

- Bednorz, H., Bańka, J. (1966). *Życie i działalność ks. Emila Szramka*. Katowice: Wydawnictwo Kurii Diecezjalnej.
- Brzoza, J.W. (red.). (1999). *Błogosławiony Emil Szramek 1887–1942*. Katowice: Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej.
- Czapliński, M. (1996). Skowroński Aleksander. W: M. Pater (red.). *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku* (s. 379–383). Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Hartleb, K. (red.). (1929). *Pamiętnik Trzeciego Zjazdu Biblijofilów Polskich we Lwowie w Zielone Świątki 26/V–29/V 1928 roku*. Lwów: Towarzystwo Miłośników Książki z zasiłkiem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.
- Heska-Kwaśniewicz, K. (2006). „A będą z ciebie jednego tysiące” – o księdzu Emilu Szramku – proboszczu kościoła Najświętszej Marii Panny w Katowicach. W: K. Heska-Kwaśniewicz, *Szkice śląskie. Ludzie, sprawy, wydarzenia* (s. 82–88). Mysłówice: Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hłonda.
- Heska-Kwaśniewicz, K., Myszor, J. (red.). (2003). *Nowe oblicza bł. Emila Szramka*, Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Kopiec, J. (1996). Jungnitz (Jungnitsch) Józef. W: M. Pater (red.), *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku* (s. 157–158). Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Łoboz, M. (2013). Szramek Emil Michał (1887-1942). W: J. Lyszczyna, D. Rott (red.), *Słownik pisarzy śląskich*. T. 4 (s. 101–106). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

- Malicki, J., Śliwiok, J. (red.). (1994), *Ksiądz dr Emil Szramek. Działalność i dzieła. Materiały posesyjne*, Katowice: Wszechnica Górnośląskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk im. Walentego Roździeńskiego.
- Myszor, J. (oprac.). (2013). *Błogosławiony Emil Szramek. Męczennik*. Katowice: Wydawnictwo Emmanuel; Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego.
- Pawłowicz, W. (2004). *Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 roku)*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem I. Sochy. Katowice: Uniwersytet Śląski. Maszynopis.
- Pawłowicz, W. (2009). *Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939)*, Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Pawłowicz, W. (2011). Silesiana wśród odnalezionych książek ze zbioru ks. Emila Szramka. W: D. Rott, P. Wilczek, B. Stuchlik-Surowiak (red.), *Liber amicorum professoris Ioannis Malicki* (s. 212-221). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Pyka, H. (1994). Mecenat artystyczny ks. dra E. Szramka w parafii Niepokalanego Poczęcia.
- Najświętszej Maryi Panny w Katowicach. W: J. Malicki, J. Śliwiok (red.), *Ksiądz dr Emil Szramek. Działalność i dzieła. Materiały posesyjne* (s. 15-27). Katowice: Wszechnica Górnośląskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk im. Walentego Roździeńskiego.
- Tałuć, K. (2002). *Emil Szramek, Jan Kudera, Konstanty Prus – pierwsze pokolenie badaczy śląskiego regionalizmu literackiego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wycisło, J. (1996). Szramek Emil Michał. W: M. Pater (red.), *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku* (s. 418-420). Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Wycisło, J. (2013), Szramek Emil, W: E. Gigilewicz i in. (red.). *Encyklopedia katolicka*. T. 19, *Szczepkowski-Użhorodzka Unia* (szp. 126-127). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
- Zimoń, D. (1996). Ksiądz Emil Szramek jako duszpasterz. W: E. Szczotek, A. Liszkowacka (red.), *Victor – quia Victima. Ksiądz Emil Szramek (1887-1942)* (s. 11-18). Katowice: Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej.

Weronika Pawłowicz
The book collection of blessed Father Emil Szramek

Summary

The article presents the fate of the book collection of Blessed Father Emil Szramek, one of the greatest Silesian priests involved in the scientific and cultural life of Silesia. Szramek was the author of many publications and a patron of the arts. He amassed a rich collection of works of art and a valuable collection of books, about 10,000 volumes, which was destroyed during World War II. About 360 volumes were found in the Theological Library and the Silesian Library including manuscripts, old prints, 19th and early 20th century publications and magazines that once belonged to Father Szramek. The article presents a basis for identifying books, proprietary signs, methods of collection and use of works by the owner. It also describes the the subject of the surviving volumes. The article is completed by a list of selected publications by Father Szramek and parts of the found works.

Keywords: Blessed Priest Emil Szramek, book collection, origins, Silesia, Katowice, Katowice Diocese

